

O vědomém jevu osobnostním

Dr. Leopold Procházka

dukkha anatta aničča dukkha anatta aničča

dukkha anatta aničča

dukkha anatta aničča dukkha anatta aničča

dukkha anatta aničča

dukkha anatta aničča dukkha anatta aničča

dukkha anatta aničča

dukkha anatta aničča dukkha anatta aničča

dukkha anatta aničča

Budha a jeho učení 1926; Buddhismus světovým názorem, morálkou a náboženstvím 1928; O buddhistické meditaci 1930; Buddha a Kristus 1933; Besedování s Bohem 1934; Kniha o skutečnosti podle Buddhova probuzeneckého učení 1939; Síla a působení Buddhova učení na lidské tvory duševně spřízněné 1934 a přednášky 1928, 1929

O vědomém jevu osobnostním

Dr. Leopold Procházka

Nakladatelství Antonín Šlechta, Úpice, květen 2015

Typografie Antonín Šlechta

Obálka Antonín Šlechta

ISBN 978-80-88083-21-4 (epub)

ISBN 978-80-88083-22-1 (mobi)

ISBN 978-80-88083-23-8 (pdf)

Budha a jeho učení 1926

Buddhismus světovým názorem, morálkou a náboženstvím 1928

O buddhistické meditaci 1930

Buddha a Kristus 1933

Besedování s Bohem 1934

Kniha o skutečnosti podle Buddhova probuzeneckého učení 1934

Síla a působení Buddhova učení na lidské tvory duševně spřízněné
1934

Přednáška O vědomém jevu osobnostním 1928

Přednáška nábožensko-buddhistická v Plni a Brně 1929

Rád uposlechl jsem výzvy k proslovení této přednášky a stojím tudíž před vámi, abych v krátkosti řekl několik slov o učení, které možno nazvat názorem na svět a jeho životní projevy, morálkou, náboženstvím, nebo podle zaujatého stanoviska jiným pojmenováním, krátce o buddhismu. Jsem žákem duchovního obra a kolosa myšlení Dra. Pavla Dahlkeho, který žel, v únoru 1928 navždy se zamlčel; myšlenky, které zde především, jsou povětšinou jeho myšlenkami, pokud jsou mými, byl jsem k nim jeho nesmírným duchem povzbuzen a přiveden. Odešel v něm veliký myslitel, kterého teprve dostatečně a dodatečně budoucnost ocení a ohodnotí.

Dnešní přednáška není přednáškou v obvyklém smyslu, totiž sdělováním o jistém předmětu neb pochodu a jeho vykládáním, osvětlováním a učeným projednáváním za účelem lepšího seznání, nýbrž jest popudem a vážnou výzvou k dodatečnému přemýšlení a k meditaci o jevu života a světového dění. Taktéž nejedná se o to, aby moje vývody a výklady byly brány za bernou minci; neboť praví Buddha v tomto ohledu: „Slepá víra jest zavržitelná, proto nevěřte, přátelé, tomu, co slyšíte, aniž tomu, co podáním ze starých časů jest přenášeno, nespolehnějte na staré spisy, aniž řiďte se zaslepující logikou a kasuistikou, neb slovy svatých a učených učitelů! Mějte pravdou pouze to, co jste sami poznali, o čem jste názorného přesvědčení získali, co stalo se vaším prožitím!“ – Buddhismus nelze také předati jako hotovou věc, jako se podává zakrytý košík z ruky do ruky, při čemž třeba pouze víko odklopiti, abychom k obsahu se dostali; buddhismus jako učení skutečnosti třeba po daném popudu prožití, dopracovati se ho vlastní činností na sobě samém, podobně jako při výživě musí člověk sám jísti, aby byl nasycen; buddhismus nepřipouští tudíž náhradníků neb zprostředkovatelů.

Buddhismus se neubírá cestou vědy a nepodává vědeckého důkazu, jelikož takový důkaz může v sobě zahrnovati pouze oblast smyslovou a pojmové myšlení; nejde však ani cestou víry, která staví určitá dogmata a požaduje jejich věření. Obě tyto cesty jsou nedostatečné; prvá proto, poněvadž se obírá pouze světem smyslovým, zanedbávajíc sílu, na jejímž základu smyslové jevy zde jsou, druhá proto, poněvadž považuje věření na místě zkušenosti, slepé víry v něco, co myslící člověk bez znásilnění svého myšlenkového orgánu nemůže uznati. Buddhismus pouze ukazuje a nabádá člověka, aby došel pravdy vlastním přemýšlením, uvažováním, intuitivním způsobem jako poznání vlastního nitra a zkušenosti, aby se mu skutečnost stala prožitím, názorným věděním; nepodává tudíž ani důkazu ve vědeckém smyslu, což by bylo výsledkem hypotetickým, aniž obsahuje vyzvání k věření, což by bylo

výsledkem fiktivním, nýbrž třeba ho po daném pokynu v sobě, v každém jedinci, zpracovati a vnitřním prožitím pravdy a skutečnosti dosáhnouti. Jedině tento způsob může myslícímu člověku vyhovovati a uspokojiti jeho duchovní potřebu.

Neuslyšíte dnes ode mne takovouto řeč: Buddha narodil se tam a tam, toho a toho roku, byl takový a onaký, nebo historického rozvinutí duchovního života za doby starých Indů, nebo jiného pojednání o náboženských otázkách se vztahem k buddhismu, neboť to vše není sice bez zajímavosti, nemá však skutečné ceny a hodnoty. Buddhismus třeba bráti bez času a místa, bez ohledu na historii, i Buddhu samotného, právě tak jako poučku z oboru chemie, fyziky neb matematiky. Na koho náboženské problémy působí, kdo pocituje vnitřní nutkání s nimi se obrátí a má v sobě schopnost reagovati na věci ležící mimo svět smyslů, pro toho neznačí tudíž dnešní přednáška pouhé vyslechnutí zajímavého předmětu se stanoviska historicko-náboženského, nýbrž popud s věcí dále se obrátí; snad stane se mu novým osudem, novou životosprávou, obratem v myšlení a oceňování skutečnosti, vše ovšem v správném, skutečnosti jedině odpovídajícím smyslu.

Aby nevyzněla tato slova v nesprávném pochopení jako útok na náboženské systémy, třeba ještě prohlásiti, že buddhismus nevede polemiky proti ničemu, tudíž ani proti jiným systémům náboženským, nechce je potírat, nýbrž všechny ctí a uznává a jest dalek toho, aby chtěl člověka oddaného jinému systému přemlouvati a jej duchovně znásilňovati; neboť jistý systém náboženský, přijatý a uznávaný člověkem určitého stupně vývoje, vede-li ho k správnému konání a životosprávě, jest pro něho na místě. Buddhismus nemá snahy po rozšíření, zakládání buddhistických obcí a podobně, nýbrž ukazuje pouze sebe zájem jevícímu člověku, ponechávaje další vývoj vlastní činnosti individua na sobě samém. Jest myšlenkovým prožitím bez jakéhokoliv pozitivního světského cíle, individuálním pochodem, myšlenkovou prací na sobě samém, pročez mu cizí každá snaha po rozšíření, uchvácení přívrženců atd.; vše podobné páchne zastřenou touhou po světské moci a politickém vlivu. Jest ve své nejzazší formě přístupen pro myšlenkovou náročnost pouze člověku, který ve svém animálním vývoji dostoupil určité výše, aniž by byl učením esoterickým; člověk takového stupně zatím nedosáhnuvší odmítne buddhismus jako odporné učení, a nic nemůže ho v tomto přesvědčení zvrátiti. Odmítavě bude se většinou stavěti tisk vůči buddhismu, neboť žije ze střídavých požadavků dne a nepřátelský jest již předem učení, které snaží se po ukončení činnosti a odvrácení od světa smyslů. Lhostejně bude se chovati vůči němu celková veřejnost, kolem níž řítí

se papírová záplava vycházejících a zacházejících časopisů. Skepticky zachová se neinformovaný myslící čtenář vůči buddhismu jako pokusu, aby nové a cizí elementy byly přičleněny kroužícímu chaosu. Bez důvěry zachová se člověk, jemuž nezdá se býti marnou námahou, čeká-li osvobození odněkud z dálav. Mnozí přijdou s předhůzkou, že v nynější době soustavné práce na založeném vlastním státu, jest toto tzv. učení pessimismu a pasivity přímo proviněním na národu a vlasti.

Vyžaduje proto činnost, pozůstávající v seznamování s buddhismem, důkazu oprávnění; kdyby byl buddhismus tím, zač ho obvykle neinformovaní lidé mají, totiž exotickou kuriozitou na náboženském, nebo kulturně-historickém poli, byla by činnost ta těžko zodpověditelnou. Buddhismus jest však učení, druhem duchovního kvasidla, které pouze čeká, aby ho bylo použito k problémům nynější doby, kdy s mizící důvěrou v staré kulturní hodnoty vzniká potřeba hodnot nových; jest eminentním kulturním faktorem fermentativní, ujasňující působivosti, kterou může se uplatnit v kádi rozšlapaných lidských nadějí a udupaných ideálů. Vidím spásný prostředek nynější kulturní bídy v učení skutečnosti, které vede lidstvo z extrému idealismu a materialismu k skutečnosti a jejímu střízlivému oceňování. Neboť žijeme v klamných představách a pojmech místo ve skutečnosti a nazýváme je „ideály“; že ideály ty skutečně však neexistují, vidíme z toho, že nepůsobí, že lidstvo nemohou ochrániti před stále silněji a mocněji se projevujícím materialismem. Nynější světové nazírání, morálka a náboženství jsou polovičaté, nedostává se jim společného kořene, kdežto buddhismus je učení, v němž vyrůstají světové nazírání, morálka a náboženství z jednoho zárodku, učení, které člověka nutí řídití svůj názor o světě, své chování a náboženské naděje podle toho, co jako skutečnost bylo odkryto a poznáno. Neboť co pomůže i velkolepý světový názor, nejvznešenější morálka a náboženství, jestliže naše poznání nás nenutí, abychom podle toho také jednali; za těchto okolností se mnohdy stává, že mluvíme jako andělé a jednáme jako vlci. Plody, které uzrály lidstvu během vlastního vývoje, jsou prabídné; žádným, jakkoli uměle nadmutým líčením velikosti naší doby se nedá myslící hlava klamati, že doba ta jest plná prolhanosti, nelidskosti a nesnášenlivosti; nemohou býti proto dobré ani zárodky, z nichž vše to uzrálo. Člověk zná dokonce veliké umění, haliti svá nesprávná jednání do pláštíků ideálů, což dodává dnešní době charakter sentimentální bestiality, která při všem, co podniká, jedním okem k nebi pošilhává, a jest proto odpornější, nežli otevřená, přímá krutost. Naše vyhlášená civilisace ukrývá přes nahromaděné poklady vědy s potíží barbarství v ní uložené. Minulá světová válka ukazuje nejlépe správný obraz: slabá vrs-

ta líčidla byla brzy setřena a stará bestie „člověk“, požírač všeho, jaký nebyl hrubší, krvelačnější, chtivější ani za času Babylonu, stál pojednou nah zde, a zůstává i nadále v odporné vzpomínce. Tuto úvahu považují za průkaz oprávněnosti s buddhismem seznamovati.

Dogma a zázrak jsou moudrostí pro křesťana; kismet a fanatismus jsou moudrostí pro moslimu; kasta a ceremoniel jsou moudrostí pro brahmína; askese a nahota jsou moudrostí pro přívržence džainismu; blouznění víry a kouzel jsou moudrostí pro přívržence taoismu; cetky form a vnější zbožnost jsou moudrostí pro následovníka učení Konfucia; uctívání předků a oddanost mikádovi jsou moudrostí pro šintoistu; soucit k veškerenstvu a čistota konání jsou moudrostí pro buddhistu.

Renan, Bergson, Flammarion, Spinoza, Schoppenhauer, Kant, mistr Eckehart, Kristus, Buddha, nejsou stanovisky, které možno vyměnit bez předchozího přeorientování, nýbrž nutnými výsledky myšlení a prožití; jsou stupni, kterými třeba projít při vzestupu; nutnými průchodními stanicemi, nikoliv volenými podle libosti!

V hluboké studni stojí člověk; spadl tam. Prostor jest úzký, vlhký, pln hadů a škorpiónů. Co bude člověk chtít, co činiti v této situaci? Buď bude pátrati, jak sem přišel, a co jest mimo onu studnu; člověk ten jest theologem. Nebo bude zkoumati svoje okolí až do posledního koutečku; pak jest mužem vědy. Nebo bude hledět se svým okolím se srozumět, je uspořádati, organisovati za účelem všeobecného dobrého soužití; člověk ten jest politikem. Nebo bude se snažit ven, a pouze o tom přemýšlet, jak by ze studně se dostal; člověk ten jest buddhistou.

Co chci dnes říci, tomu musím předeslati důležité přiznání s buddhistickou poctivostí, pravdomluvností a otevřeností, přiznání své vlastní nehotovosti. Buddhismus jest, jak jsem již podotknul, podle své podstaty prožitím, vlastní zkušeností, tudíž procesem vzrůstu, k němuž třeba vedle podmínek také času. Nelze žnouti úrodu na jaře, nebo pod sněhem trhati růže, nýbrž třeba čekati, až čas zrání přijde a prozatím pilně zalévati a býti pleti. Zápolím již delší dobu s tímto předmětem, který co do důležitosti vše překonává, co skrývá duchovní život lidský, v přesvědčení, že radost a štěstí světské a blaho tohoto obyčejného pozemského života jsou nejen bezcennými hodnotami, ale i danajským darem nejhoršího druhu; neboť vždy pouze přechodné štěstí a blaho způsobují líbivost a lpění k tomuto světu smyslu a tudíž zaslepeného člověka k němu upoutávají. Ovšem že podobám se dnes stále ještě onomu člověku líčenému ve sbírce řečí Samyutta-nikayo, který na svém putování pouští přichází k studni a v ní čerstvou vodu v hloubce vidí, aniž však může uhasiti žízně, jelikož mu chybí nádoba na čerpání. V přirovnání k buddhismu